

U RANU ZORU DOŠLA JE UDBA

„Crni Božić“ i neizrecivo tužna Nova godina već su prošli. U zatvoru su studentski vođe i Bruno Bušić. Bruni nosimo hranu i pokušavamo doznati što se s njim zbiva.

11. siječnja 1972. – tmuran i hladan dan. U Matici hrvatskoj tišina. Nema više stotinjak posjetitelja dnevno. Na hodniku, pred redakcijom *Hrvatskoga tjednika*, gdje su se okupljali kolporter i gdje se od gomile nije moglo proći, sve je prazno.

Nakon Karađorđeva malo njih, samo najvjerniji, dolaze još u Maticu. Znalo se, i već osjećalo da nešto visi u zraku i da je najbolje ostati kod kuće. Kasno navečer prolazeći Zrinjecom primijetio sam neuobičajenu živost pred zgradama SUP-a i Udbe. Pred zgradom Matice hrvatske stajao je milicionar sa šljemom i automatskom puškom.

12. siječnja želio sam ujutro ponovno svratiti u Maticu, no odlučim prethodno telefonski se najaviti. Okrenem broj uredništva *Hrvatskoga tjednika*, čujem signal, znači zvoni. Netko diže slušalicu i odmah je spušta. Uvrijeđen, zovem ponovno. Opet isti postupak. I tako nekoliko puta zaredom.

Zovem telefonom Profesora. Dugo se nitko ne javlja. Napokon, javlja se supruga. Tražim Profesora, no njega nema. Odveli su ga rano ujutro. Odlazim prema zgradi Matice hrvatske. Izvana ništa neobično. Na ulazu u zgradu zaustavlja me skladišni radnik i šap-

tom mi priopćuje da je policija u zgradi i neka se gubim. Slušam ga naravno i odlazim u park iz kojega imam dobar pogled na zgradu Matice hrvatske. Vidim kako dolaze policijski automobili iz kojih izlaze Šime Đodan, Vlado Gotovac, Danilo Pejović, Ljudevit Jonke, okruženi udbašima. Sve vode u zgradu Matice, valjda da budu nazočni pretresu.

Stojim u parku, smrzavam se. Ne znam kamo bih pošao. Nailaze neki stari časnici Matice. Sada ja njih upozoravam na policiju i oni se vraćaju. Malo razgovaramo, no ne nalazim riječi za razgovor. Odlazim Prijatelju. Pred njegovom kućom policijski automobil. Možda su kod njega, a možda i nisu. Nema smisla riskirati. Možda mene čekaju kod kuće? Ni to mi se nikako ne da provjeriti. Ako me čekaju, još malo slobode, bolje da je što duže uživam.

U Gradskoj kavani nigdje nikoga. I ta kava lošija je od one prije Karađorđeva. Pojavljuje se jedan novinar *Vjesnika*. Taj je polumrtav od straha. Što ga dulje slušam, to se više topi i moja hrabrost. Bježim od njega. Neka ga đavao nosi.

Pomiren sa sudbinom odlazim kući. Vrata otvara moja supruga, a ne Udba, što bilježim kao pozitivan poen. Navečer u TV dnevniku prva obavijest o uhićenjima. Uništavamo ono malo korespondencije što sam je još imao. Ako dođem pod udar Udbe, ne želim uvući i druge.

Kasno odlazimo spavati i zato se teško budim. Zvono na ulaznim vratima zvoni. Tek sam ga popravio i ako ovako nastavi, opet će otići kvragu. Moj sat pokazuje četiri sata. Nije pouzdan, ali ženin pokazuje isto. Budi se moja žena, a u susjednoj sobi, čujem, diže se mama. Nema druge, sad sam ja na potezu. Otvaram vrata. Policijska pe-torka široko se smiješi. Kao da dolaze u prijateljski posjet ili kao da prodaju sladoled. Jedan je „intelektualac“ i taj mi objašnjava da su iz Službe državne bezbednosti i da imaju nalog za „premetačinu“

stana. Polako se guraju u predvorje. Primjećujem da su dvojica u uniformi, a trojica u civilu. Vođa grupe tumači mi moja prava. Mama i žena na brzinu se oblače, a ja ostavljam udbaše u hodniku da barem obučem hlače.

Gruppenführer je prokleta ljubazan i predlaže da se radiovezom pozove liječnik ako mami s obzirom na njezinu dob pozli. No moja se stara herojski drži i tako tipovi ne zovu nikoga. Imam pravo pozvati dva svjedoka, ako sam dobro shvatio. No otkuda izvući u četiri sata ujutro dva svjedoka. Kuća je, doduše, velika, no mi smo samo kratko ovdje i ne poznamo ljude. Idem do susjednih vrata i zvonim. Dvije me plave uniforme prate. Javlja se ženski glas. „Plavi“ uz mene kaže da smo iz policije. Otvaraju se vrata. Podebela gospođa susjeda sama je s troje djece. Odlazimo kat niže. Teško budimo mladi bračni par, naše „podsusjede“. Oni su spremni odmah doći. Sjedimo u velikoj sobi. Sad smo u dobrom društvu. Konačno dolaze susjedi. Ne znam gotovo ništa o njima osim da žive vrlo jednostavno i da su oboje radnici. Zato me iznenađuje svečano odijelo moga susjeda. Udbaši odmah primjećuju da moj podsusjed na reveru odijela nosi značku Matice hrvatske. Uniformirani policajac očito je time uvrijeđen. Potiho konstatira da bi pretres trebalo izvršiti i kod toga bračnog para.

Vođa grupe, drug Jovo iz Beograda, smiruje situaciju i dijeli posao. On i još jedan civil pretrest će moju radnu sobu. Drugi civil pretrest će maminu; jednoga uniformiranog šalje pred vrata stana, a drugi je ostavljen da čuva stražu u hodniku. Prvo je službeno pitanje imam li oružja.

Drug Jovo vrlo je precizan, što je potpuno razumljivo budući da je nekoć bio precizni mehaničar. Po mojemu radnom stolu prevrće papir po papir. Njegov, očito mlađi i neiskusniji kolega nastoji u mojemu prastarom stolu naći tajni pretinac. Jovi se čini da time gubi vrijeme, pa ga upućuje na ormar s rubljem. Moja je supruga presretna što je

baš jučer uredila ormar. Tako barem susjeda neće vidjeti nered koji inače vlada kod nas.

Sve izgleda u redu osim što podsusjed počinje praviti probleme. Njemu se čini da bi ove njuške mogle nešto pronaći ako ovako nastave pa ih nastoji svojim primjedbama iznervirati. Ja ga užurbano smirujem znajući da i tako kod mene ne mogu ništa naći. Podsusjed se međutim ne da. Svađa se s udbašem koji hoće čitati ljubavna pisma koja je moj poštovani pokojni gospodin otac pisao mami prije nekih trideset pet godina. Mama također protestira. Nastaje uzbuna oko ljubavnih pisama. Svi u jedan glas raspravljamo. Nastojim smiriti situaciju. Svojim autoritetom smirujem suprugu, pa mamu, susjedu, no tko bi smirio podsusjeda, stekliša jednoga, koji već počinje spominjati Radića i Starčevića, pa se bojim da ne dođe i do Pavelića ili, što bi bilo najgore, do Tita. Napokon drug Jovo i ja, ta mi smo intelektualci, zar ne, odnosimo pobjedu. Pisma se neće čitati. Ako je tim pismima tata i htio rušiti Jugoslaviju, onda je to bila ona stara do koje Jovi nije previše stalo.

Mladi milicionar stoji u hodniku, njemu je dosadno, pa podsjećá druga Jovu da mi sigurno imamo i podrum. Treba i to, dakako, pretresti. Civilima se baš ne ide u podrum, stoga delegiraju mladu i novu uniformu da to ona učini. Idem i ja s njim sav veseo. Kad smo se doselili, strpali smo ambalažu od selidbe u podrum i nakon toga tamo više nismo ni provirili. Prašine ima dosta, to je sigurno. S nama odlazi i onaj koji stražari pred stanom. Sav je plav od zime. Naše je stubište prokleta hladno.

Ambiciozna mlada uniforma nosi veliku lampu. Otvaram vrata. Brdo papira, dasaka, kutija i prašine. Osjećam kako službeno lice gubi volju za daljnjom „premetačinom“. Mlada uniforma samo svijetli lampom i rezolutno tvrdi da ovdje nema ničega. To se nikad ne zna, tvrdim ja, a starija uniforma spašava mladu, jer – kaže – policaj-

ci imaju za to nos. Odmah znaju gdje se isplati tražiti. Ovdje se to ne isplati.

Vraćamo se u stan. Pretres je pri kraju. Već je devet sati. Moja supruga pita Jovu kakve namjere ima sa mnom. Zanima je kane li me uhititi ili ne. Netko pita moju ženu misli li ona da bih ja trebao biti u zatvoru. Ni govora, kaže ona. Njezino je mišljenje da ni ostali nisu trebali biti uhićeni. Moja mama strijelja je očima da šuti. Potpisujemo zapisnik i Jovo me moli da pođem s njima. To samo jer imaju mjesta u automobilu, pa ne moram ići tramvajem koji zimi, eto, jako neredovito vozi.

T. Ž.*

* Tekst je objavljen u listu *Nova Hrvatska*, London, br. 8–9/1972. Napisao sam ga koji tjedan nakon dolaska u London, gdje sam radio kao urednik u uredništvu *Nove Hrvatske*. Potpisan je inicijalima pseudonima Tomislav Županac.